

אתה השופט של עצמך

Category: במדבר, מטות, מסעי

לתורה שיטה ייחודית בפסיקת דיני נפשות: לחפש זיכוי ככל הניתן. במקרה בו לא נמצאה אף ראיה לזיכוי [?] הנאשם פטור מעונש, שכן מציאות כזו לא תיתכן. ההוראה: אם אדם לא מוצא בעצמו אף מעלה, סימן כי הוא טועה לחלוטין. המעלות קיימות; עליו לחפשם היטב!

דעה אחידה מדי

בנימין נתניהו התארח לפני כמה שנים בארה"ב. במהלך הביקור הוא התראיין באריכות אצל לארי קינג.

לקראת סוף הריאיון שאל אותו המראיין: "אתה ראש ממשלה בישראל, במדינה שלך כבר רצחו ראש ממשלה בעבר. אתה חי במרכז של מקום לחוץ ומתוח מאד. האם יש לך בכלל את האפשרות מידי פעם להירגע ולנוח מעט?".

נתניהו השיב לו: "כן, יש לי את ההזדמנות לנוח. יש לנו את יום השבת שהוא יום המנוחה שלנו וזה דבר נפלא! ביום שבת אני יושב עם בני הצעיר שלא מזמן זכה בתואר חתן התנ"ך הארצי, ואנחנו יושבים ביחד ולומדים תנ"ך. הוא בסך הכול בן 15 ועד לפני כמה שנים אני לימדתי אותו, כיום הוא מלמד אותי [?] אנחנו לומדים יחד במשך שעה וחצי ואני שואב מהתנ"ך כוחות רוחניים אדירים כדי להתמודד עם הכול, ואז אני רגוע". נתניהו סיים את דבריו ואמר שזהו רעיון טוב לכל מנהיג לעשות זאת, ובפרט בישראל.

השבוע אנחנו מסיימים את חומש במדבר. בפרשתנו התורה עוסקת במצווה של ערי מקלט. אם אדם הרג נפש בשגגה עליו לברוח לערי מקלט ושם הוא יהיה מוגן מ"גואל הדם". אחרי שהתורה מפרטת את הדינים השונים בנושא הזה היא מסכמת: "ושפטו העדה בין המכה ובין גואל הדם [?] והצילו העדה את הרוצח מיד גואל הדם" (במדבר לה, כד-כה). חכמים הבינו שהתורה רוצה ללמד אותנו כלל משמעותי וחשוב: התפקיד של השופטים הוא לעשות כל מאמץ כדי להציל את הנאשם ולמצוא לו צד של זכות.

הרעיון הזה מתבטא בהלכה מאד מעניינת.

כאן בארצות הברית ישנו מושג של "חבר מושבעים". בנוסף לשופט, הם יושבים במשפט ועליהם להחליט [?] לפי הנתונים שבידיהם [?] האם אותו נאשם אכן הרג מישהו או לא. ברוב שיטות המשפט החוק קובע שכל 12 חברי המושבעים חייבים להגיע למסקנה אחידה, ועל כולם להסכים פה אחד האם הלה זכאי או חייב. לכן הם יושבים ביחד, דנים, ומנסים לשכנע האחד את השני עד שכולם באים לידי מסקנה אחת ברורה.

ביהדות זה בדיוק להפך: "סנהדרין שפתחו כולם בדיני נפשות תחלה ואמרו כולם חייב הרי זה פטור" (רמב"ם סנהדרין ט, א). אם יהודי הובא לפני הסנהדרין למשפט באשמת רצח וכולם הסכימו שהוא רוצח § הוא פטור ואי אפשר להעניש אותו.

בכלל, דיני נפשות נידונים או בפני סנהדרין של 23 דיינים או בסנהדרין של 71 דיינים. באה ההלכה וקובעת שאם כל ה-71 דיינים באו למסקנה פה אחד שאותו אדם חייב § הרי הוא פטור! לכאורה פסק מוזר ביותר §

ראשית, יש כאן סברה פשוטה ומציאותית: לא ייתכן ששבעים ואחד יהודים יגיעו כולם לאותה החלטה § לכל שני יהודים יש הרי שלושה דעות, וכיצד יתכן אפוא שכל כך הרבה אנשים יסכימו שהאיש הזה חייב §?

אבל הסיבה האמתית לכך היא, שהיות שיש לנו כלל שהתורה אומרת "ושפטו העדה והצילו העדה" § בית הדין מחויב לחפש צד זכות לנאשם שבא לפניו. הדיינים הללו שיושבים בדין הרי לא ראו בעיניהם את הפשע, ואם-כן כיצד ייתכן שאף אחד מהם לא יעלה ספק בלבו שמא האדם הזה בכל זאת לא אשם בפשע הזה, או שהכל התרחש בשוגג בלבד.

ולכן אם יש מצב שאף אחד מהשופטים אינו יכול למצוא צד של זכות לנאשם, אות וסימן שמהו השתבש בשיקול הדעת של בית הדין, ולכן הוא פטור (ראה 'התועדויות' פ' ויחי תשמ"ז כרך ב' עמ' 273).

תורת חסד

את הרעיון הזה שתמיד צריך ללכת בכיוון של "הצילו העדה" ולמצוא צד זכות, אנו מוצאים בכל עניני התורה. כולנו מכירים את בית שמאי ובית הלל. בית שמאי מחמירים ובית הלל מקילים. ישנם יותר משלוש-מאות מחלוקות בתלמוד ביניהם, וההלכה נקבעה כבית הלל משום שהם המקילים וכח דהיתרא עדיף (ברכות ס, א).

בית הלל עוסקים ב"והצילו העדה", הם משתדלים למצוא תמיד את הטוב ואת החסד שבתורה. התורה נקראת "תורת חסד" ובנוסף לזה התורה נקראת "טוב" § "כי לקח טוב נתתי לכם". לפיכך חכמים תמיד מנסים למצוא את הקו של הטוב והחסד שבתורה ('התועדויות' כ' חשון תשמ"ה כרך א עמ' 631).

בתקופת בית שני קמה בעם ישראל תנועת הצדוקים. הם היו אנשים שהאמינו רק בתורה שבכתב, ואילו בתורה שבעל פה הם לא האמינו.

כשמתבוננים על אלו נושאים התחולל הוויכוח בין הפרושים לבין הצדוקים מגלים דבר מעניין. הצדוקים נתנו פירוש מחמיר מאד לתורה, ואילו, לעומתם, הפירוש של התורה שבעל פה שניתן למשה בסיני היה פירוש מקל יותר לתורה.

כולנו מכירים למשל את הפסוק "עין תחת עין". הצדוקים פירשו שכוונת הפסוק היא כפשוטו, אם אדם הוציא לחברו עין מוטלת על בית הדין החובה להענישו באותו מטבע ולעקור לו את העין. חכמים באו ופירשו את הפסוק בזה בצורה אחרת לגמרי: חלילה לעקור לאדם עין, הכוונה היא שהנאשם ישלם את 'מחיר' העין לאותו אדם שהוא פשע נגדו.

דוגמא מפורסמת נוספת: כתוב בתורה "לא תבערו אש בכל מושבותיכם". הצדוקים פירשו את הדברים בצורה מחמירה מאד ולדעתם אסור ליהנות מכל אש שבוערת בשבת. חז"ל מפרשים שאסור אמנם להבעיר אש בשבת, אבל מותר ליהנות מאש שהודלקה לפני השבת.

ההבדל הוא כמובן עצום: לפי פירושם של הצדוקים כל מצוות הדלקת נרות שבת קודש לא קיימת, צריכים לשבת כל השבת בחושך מוחלט, בחורף יש לקפוא מקור (תארו לכם את החורף כאן בלי חימום²). והכי חמור אין צ'ולנט, לפי חז"ל, לעומת זאת, הכל אפשרי. תאכל צ'ולנט, תשב באור, תטבול במקווה חמה וכו' וכו'. הכיוון של התורה הוא למצוא צד של זכות והיתר ובכך לקיים את "והצילו העדה" (ראה 'התוועדות' ש"פ פנחס תשד"מ כרך ד עמ' 2216).

מהי ההוראה מכך עבורנו? פעמים רבות אנשים שופטים את עצמם ואומרים "אני לא מסוגל לעשות את זה" או "אין לי שום השפעה על אנשים" ו"ממילא אף אחד לא יקשיב לי". באה התורה ואומרת שאם בית הדין² שזה אתה בעצמך² אינך מוצא בעצמך שום מעלות, סימן שאתה טועה לחלוטין. אדרבה, התורה מאמינה שיש לך כוחות כבירים שאינך יודע אפילו על קיומם. עליך להאמין בכוחות שה' העניק לך ולהוציא אותם מן הכוח אל הפועל.